

за бъдещите ѝ планове. Желаше и вярваше, че до края на годината ще представи цялостен труд за Славейков, ще се включи в ново издание на съчиненията му, ще вземе участие в сборници и научни сесии, посетители на Софроний Врачански, Васил Априлов, Райко Жинзифов... Не успя... Но последната ѝ проява по капризите на съдбата отново бе свързана с името на Славейков. Дни преди да бъде прикована смъртоносно на постелката, тя участвава на среща с пловдивските учители, посветена на Петко Славейков. Емоционално и увлекателно говори за поезията и публицистиката му, за онова, което остави като наследство и завет на поколенията. А вечерта, щастлива и духовита, беседва с потомците на Славейковия род, поканили на срещата.

За Соня Баева Петко Славейков бе морална и творческа опора, събеседник и наставник в часове на размисъл, ориентир и критерий в житейския ѝ път. Тя откри присъствието на Левски в творчеството на поета, свързва конкретни творби от това творчество с името на Ботев. А за подрастващото поколение обнародва в Издателство „Отечество“ увлекателно написан очерк за редактора на „Маджония“.

Паралелно с никога неостаряващата си любов към вечно младия дядо Славейков, Соня Баева проявява интерес и към неизследваните или малко проучени проблеми на българската възрожденска литература. Тя написва интересна статия за Георги Пешаков. Приличае я възрожденската басня, връзките и творческото ѝ родство с фолклора („Българската басня — начало и развой“ — „Език и литература“, 1972, кн. 2; „Българската басня и народното творчество“ — „Проблеми на българския фолклор“, 1972). Насочи се към националната специфика на Българското просвещение (сб. „Литературен процес и художествено творчество“, 1974). По време на дискусиите за романтизма и реализма обнародва студията „За характера и развитието на реализма в българската литература през епохата на Възраждането“ („Литературна мисъл“, 1961, кн. 4). Без да си поставяме за задача да открием в детайли научното дело на Соня Баева, не можем да не отбележим, че то бе реализирано не само чрез монографии, студии и статии. Контактна и предразполагаща, Баева участва в национални и международни научни сесии и симпозиуми, изнася доклади за Славейков, по проблеми на възрожденската литература и култура в различни селища на страната. Чувството да сподели онова, до което е достигнала, да популяризира достиженията на науката всред широк кръг читатели и слушатели ѝ даваше енергия и импулс, правеше я интересен и заразяващ събеседник.

Соня Баева излезе в пенсия преди едно десетилетие. Но тя продължи да участва в научните платове на Секцията по българска литература до Освобождението, да дава пример със своята упоритост, жизненост и принципност. Свикнали да я чувствуваме винаги между нас, ние я изгубихме, без достатъчно да сме я оценили като изследовател и човек. Но за нея ще напомним споменът — чрез сътвореното и мечтаното, чрез онова, което по жребия на съдбата не успя да доведе докрай...

Дочо Леков

През своята 30-годишна литературнокритическа дейност Кръстьо Куюмджиев сякаш винаги се е стремил да не бъде дължик на името си — да остане верен на него — златар. И при подбор на авторите, които ще хвали, и по начина на разработка на статията си, и по пестеливостта преизничи на творчеството си. Враг на грубостта, недообразоваността, критикът се стреми винаги да бъде куюмджия. Той не долюбва грубостта, дори когато е израз на сила. Предпочита филигранната красота на бижутото пред тежката сила на каменния блок.

Куюмджиев не е сред „производителните“ критици. И се отнася с предубеждение към тях. Дълбоко в себе си вярва, че количеството нерядко е в ущърб на качеството, че в литературата (от всички жанрове) невинаги количеството преминава в качество. И затова той няма доверие в големите дебелотомове или в значителния брой заглавия, в библиографията на някои критици.

Обърнете внимание колко грижливо подбира той авторите, за които пише. Нека припомним: най-често се обръща към Димитър Димов и Кирил Христов. В повечето от книгите му ще се срещнем със статии и откъси от статии за тези писатели. За тях той е написал и цялостни трудове. Има дисертация пак върху творчеството на Димитър Димов. И след това: писал е за Богомил Райнов, Павел Вежинов, Йордан Радичков, Николай Хайтов, Валери Петров, Любомир Левчев, Петър Караангов и др. Както виждаме, в подбора почти няма грешки. Разбира се, не за всички значителни писатели е писал, но винаги е признавал значението на личния вкус, на литературнокритическите преистрастия. В огромната книжна продукция днес умее много за подбор и свързано с вкуса, а вкусът — с творческата индивидуалност на човека. По това, какво харесва, можем да познаем какъв е далеч човек. И по това, какво се харесва, можем да познаем каква е дадена епоха.

Кръстьо Куюмджиев несъмнено е харесвал и харесва добри автори. И се стреми да пише добре за тях, да проникне в творческата им индивидуалност, в творческото им своеобразие, да надникне в „работилницата на Хефес“.

Вярвало се е и се вярва, че Кр. Куюмджиев е сред най-субективните наши критици, че той служи предимно на личния си вкус, че се стреми да изяви себе си по повод на творбата, че е най-последователен привърженик на субективизма, артистичизма, есеизма и пр. в критиката. Но ако надникнем по-дълбоко в неговите статии и особено в научните му трудове, ще се уверим с каква добросъвестност той събира голям фактически материал, колко задълбочено проучава епохата, социалната действителност, обществения сили и дири многостранните връзки между творца и неговата съвременност.

Неголемият по обем труд за Кирил Христов например почива върху една значителна и добросъвестно събрана документация. Критикът е проучил основно и задълбочено не само творчеството на поета, но и всичко, което е писано за това творчество, и заедно с това — социалната действи-

вителност, в която е живял Кирил Христов. Кр. Куюмджиев не е спрял дотук. Документацията му е била необходима, за да изгради цялостния облик на интересната и противоречива фигура на писателя. Той не служи на фактите и документите, а си служи с тях. Тук трябва да подчертая, че Кр. Куюмджиев прави редни отклонения от своята тема, но тези отклонения не са самоцели, нито пък импреси, а разясняват основните идеи, обогатяват ги, и то предимно в дълбочина. Трудът му като цяло е композиран добре. Посочени са източниците на основните мотиви в поезията на Кирил Христов, както и влиянието на тази поезия върху развитието на нашата литература.

Или, ако се спрем на изследването на Кр. Куюмджиев върху разказа и повестта след Девети септември, ще видим, че авторът не разглежда разказите и повестите сами за себе си, а ги свързва с разказвача, с писателя и с конкретната социална действителност, през която те са създадени. Този наглед фрагментарен труд е всъщност единно цяло, защото идеите, които са разглеждани като плод на анализ на произведението, в своята вътрешна същност са свързани. Портретите на отделните автори, направени с умение и вкус, са включени в цялостната тъкан на творбата. И въпреки че трудът е изграден на литературно-критическа основа, както подобава на един труд за съвременната литература, тук виждаме как литературният критик, теоретик и историк си подават ръка и взаимно се подпомагат.

Вярва се, че Кр. Куюмджиев обича самоцелно стила, че заради хубавата фраза е готов да пожертва някоя оценка, някоя илюзия на мисълта. Но така е само на пръв поглед. Той е един от самостоятелно и оригинално мислящите критици. Ако се спрем например на неговата статия за националната традиция и новаторството, ще се уверим колко последователно мисли авторът, като изхожда от основните постановки на марксистко-ленинската теория. Той знае да намери оригиналния образ, за да конкретизира своята мисъл, да я направи зрима. И заедно с това да дойде до голямото обобщение: „Всичко хубаво в една литература израства от националната традиция, от националните корени.“

Куюмджиев умеет талантливо да похвали и още по-талантливо да удлови слабостта в разказа или стихотворението. Но не самоцелно, а с оглед на своята основна задача. И въпреки че минава за „зъл критик“, той е склонен повече дори да превеличи похвалите, да открива несъществуващи дълбини в творчеството на някои автори, отколкото пише да се вре в слабостите.

Куюмджиев не е сред гневливите критици. Той не обича изблиците на гнева, дори когато те са благородни, и предпочитва лукавите стрели на иронията. Но неговата ирония извират от конкретния анализ на творбата и често е придружена с усмивка. Човекът, който обича красивото, не топи перото си в жлъчка.

Невинно Куюмджиев си поставя за задача да разработва основно проблемите, които разглежда. В някои случаи той само ги набелязва. Обаче, когато дойде до най-важните проблеми, критикът не се успокоява, докато не достигне до тяхната истинска същност. Нека си припомним встъпитель-

ната студия към „Критически делници“. Тук са анализирани и някои от проблемите на критиката, които постави др. Тодор Живков в речта си пред студентите комсомолци през 1969 г. Авторът убедително свързва проблемността с идейността. Трябва да подчертая, че Кр. Куюмджиев отдава най-голямо значение тъкмо на класовата същност на литературната критика, въпреки че е бил критикуван за „идейни слабости“.

Понеже се стреми да мисли оригинално и смело, някои от изводите и обобщенията му невинаги можем да приемем: например, че значението на Пенчо Славейков като критик е по-голямо от значението на д-р Кръстев в статията му „Обществено признание на критика“; или някои от острите му критически забележки (например срещу Атанас Далчев). Но именно смелостта и резкостта при него са лишени от грубост и перидко са обгърнати от грацията на хубаво изработената фраза.

Тук трябва особено да подчертаем голямата любов на критика към споровете и дискусиите. Той никога не може да разбере онези свои колеги, които не обичат да спорят, да дискутират. Някъде дълбоко в съзнанието си той ги презира. При тези спорове, които вече не са малко в творческата му биография, Кр. Куюмджиев не размахва тежък гладиаторски меч в ръката си, а предпочитва тънката изострена рапира, с която ловко отбива ударите и още по-ловко напада. Той е смел критик, но при него смелостта не е само маска за критикане на интелектуална бедност, нито самонелната любов на фехтовчик към дуела, а извират от дълбоката му обич към литературата на нашия живот. И тук невинаги ще застатем на негова страна, особено при крайностите, които ражда спорът, но не можем и да не признаем умението му да се дуелира.

Най-страстно възнува и тревожи критика съблъсъкът на живото слово с изсушената псевдонаучна мисъл. В „Историята като жива памет“ той пише: „Дайте на тия дълбокомислени глави едно съчинение на някоя учена студентка, например „Времето у Яворов“, една тема, от която тяхната философия кръв се разиграва, и ще видите как дълбокомислените глави ще се заклатят одобрително.“ Това ни напомня редицата на Ал. Балабанов срещу „учените глави“ и още по-рано, знаменитото есе на Емил Зола — фиктивен доклад за отвърляне кандидатурата на Флорбер за Френската Академия, понеже „Саламбо“ не е научна книга.

И тук, както в цялата си литературна работа, Куюмджиев се бори срещу догмата, когато се опита да измести човека, срещу опитите за декуманизация на историята и литературата ни. Особено пламенно воюва той срещу структурализма в статията си за Моцарт и Салиери, като прави дълбочен анализ на genialната Пушкинова творба.

Куюмджиев знае, че всеки писател е единен и неповторим; че всяка хубава творба е жив организъм, нещо цялостно, хармонично. И е нужен конкретен подход към нея. Във всяка творба той се стреми да открие автора, колкото и умело да е скрит той зад своите гори. И в геронте — да открие основните движещи сили на епохата. Критикът знае, че индивидуалността е и бъдеще, но и памет, която организира нейното единство.

Този критик не измисля „задълбочено“ някаква проблематика във връзка с дадена творба, не си придава дълбокомислен вид с помощта на безконечни разсъждения, не доловва мъглявостите, защото знае, че най-често те са белег на плиткост, а не на дълбина, презира усложнителите в литературата и се стреми да бъде точен и ясен. При него проблемите се явяват непосредствено и естествено от конкретния анализ на творбата. Те са същността на епохата, но и се преливат в общо-човешките проблеми за любовта, страданието, смъртта, подвига, разгледани конкретно-исторически.

Този скептичен наглед човек, влюбен в пронията, може не само да се радва, но и да се удивлява на истински хубавото. Хегел пише, че „удивлението е творческо чувство, начало на всяко изследване — и научно, и художествено“. И в този смисъл „истинската реалност има празници“. Кръстьо Кулумджиев умее да открива и да се радва на тези праз-

ници. Критикът пристъпва с обич към творбата, но тази обич не заглушава справедливостта; с искрена развълнуваност разглежда творбата, но развълнуваността не замъглява проникновения и точен анализ.

Ще завърша моите бележки за литературния критик Кръстьо Кулумджиев с онези мисли, които той самият изказа за един свой колега, но които като че с казал за самия себе си:

„И нека критикът да изглежда старомоден в очите на онези, които нямат други идеали, освен модерното; нека да изглежда смешен пред амбициозните млади учени, за които човешкото въображение и интуиция са фиктивни реалности или съществуват дотолкова, доколкото могат да ги изразят чрез формулите и числата на своите научни методи — той знае, че ценностите, които утвърждава, са непреходни...“

Ефрем Карафилев

SOMMAIRE

Ephrem Karanfilov—Le portrait en tant que genre littéraire	3
Nikolaï Dilevski—„Vie et souffrances de Sophroni le pêcheur“ et son cheminement dans la vie	19
Radoslav Radev—L'œuvre de Luben Karavélov et d'Ivan Vazov — essai d'une perception artistique de l'histoire de Bulgarie	34
Vladimir Ianev—L'expressionniste Nikolaï Marangozov	52
Lilia Kirova—Les incarnations esthétiques de Ludmil Stoyanov	70
Siméon Hadjikossev—La poésie luso-galicienne à la lumière de la lyrique provençale	86
<i>Communications scientifiques</i>	
Koïka Popova—La revue „Vie littéraire“ (1872) et sa place dans les périodiques pour enfants	108
Katérina Ilintchéva—La poésie pour enfants et adolescents après la victoire de la révolution socialiste en Bulgarie — courants traditionnels et nouveaux	116
Ghéorgi Takhov—Une vie sous des pseudonymes (Satiristes et humoristes de Gabrovo dans le journal „Kvo da e“ — 1911—1922)	124
<i>A travers la presse étrangère</i>	
Lu dans les revues littéraires de l'URSS, de la RDA et du Dannemark	131
<i>Revue</i>	
Alexandre Panov—Contribution notable à une perception nouvelle de la poésie de Nikolaï Liliev („Nikolaï Liliev“, par Stoyan Iliev)	135
Ivan Mladenov—Nouvelles perspectives devant l'interprétation des textes („Исследования по структуре текста“, recueil)	136
<i>In memoriam</i>	
*** — <u>Sonia Baeva</u>	140
*** — <u>Kristyo Kouyumdjiev</u>	141

ПЕЧАТНИ ГРЕШКИ

от 6 книжка на сп. Литературна мисъл

Стр.	Ред	Напечатано	Да се чете	По вина на
------	-----	------------	------------	------------

87 18 отд. Ще починеш ти. Ще починеш и ти. кор.

СП. „ЛИТЕРАТУРНА МИСЪЛ“ ПРИЕМА ЗА ПУБЛИКУВАНЕ СТАТИИ С ОБЕМ ДО 40 СТАНДАРТНИ МАШИНОПИСНИ СТРАНИЦИ — 30 РЕДА ПО 65 ЗНАКА, В ДВА МАШИНОПИСНИ ЕКЗЕМПЛЯРА (ИЛИ ОРИГИНАЛ И КСЕРОКОПИЕ). АВТОРИТЕ ДА ПОСОЧВАТ ТРИТЕ ИМЕНА, АДРЕСА И ТЕЛЕФОНА СИ. РЪКОПИСИ, КОИТО НЕ ОТГОВАРЯТ НА ТЕЗИ ИЗИСКВАНИЯ, НЕ СЕ РАЗГЛЕЖДАТ ОТ РЕДКОЛЕГИЯТА.

Адрес на редакцията: сп. „Литературна мисъл“, ул. „Чапаев“ 52, бл. 17, 1113 София, тел. 71—31 (вътр. 39—94)

©Институт за литература
при БАН
1988
с/о Jusautor, Sofia

Технически редактор *К. Иванова*

Дадена за набор на 23. VI. 1988 г.	Подписана за печат на 27. IX. 1988 г.	Формат 70/100/16
Печатни коли 9,00	Издателски коли 11,66	Тираж 1720
Годишен абонамент 12 лв.		Изд. индекс 11855
		Отделна книжка 1,30 лв.

Печатница на Издателството на Българската академия на науките
1113 София, ул. „Акад. Г. Бончев“, бл. 6
Поръчка № 286